

Een ouderwetse boomgaard

Het bos met zijn hoog oprijzend kronendak, vormt een biotoop waarin de derde dimensie wel zeer nadrukkelijk aanwezig is; dat schept de voorwaarden voor een rijke structuur.

Een hooiland strekt zich hoofdzakelijk in het platte vlak uit, en hier zijn horizontale patronen dan ook meer bepalend.

Een ouderwetse boomgaard is echter een goed gelukte kruising van beide: hier wordt een buitengewoon rijk geschakeerde ruimtelijke structuur aangeboden, zowel in horizontale als verticale richting. Waarin voor talrijke soorten planten en dieren zeer uiteenlopende oecologische behoeften kunnen worden bevredigd.

In het traditionele cultuurlandschap grenst het akkerland vaak niet onmiddellijk aan de dorpen of de losse boerderijen. Het eigenlijke woongebied wordt in eerste instantie omgeven door een brede gordel van boerentuintjes, in gunstige gevallen elk voor zich al een toonbeeld van diversiteit op kleine schaal. Daar buiten ligt dan gewoonlijk nog een losse krans van kleine boomgaarden, en pas dan komt men via de boerenweggetjes in het eigenlijke akker- of grasland.

In gebieden met commerciële fruitteelt wordt tegenwoordig meestal gewerkt met dicht opeen geplante, laagstammige fruitrassen- ooftboompjes die op een traag groeiende onderstam werden geënt en nauwelijks meer een echte kroon ontwikkelen. Deze rijenaanplant is in economisch opzicht zeer rationeel, omdat onderhoudswerkzaam-

Wat een nostalgische schoonheid, schapen grazend onder hoogstamkersenbomen; laat dit behouden blijven.

Locatie: nabij Moerslag-Libeek bij Sint Geertruid in Zuid Limburg.

Moderne laagstamboomgaard

*Enkele ouderwetse hoogstamboomgaarden: wat een
schoonheid en een paradijs voor flora en fauna.*

heden, bespuitingen en ook de oogst zeer gemakkelijk zijn uit te voeren.

Vroeger gebruikte men echter hoogstammige vruchtbomen met een grote kroon en een stamhoogte van minstens 160 cm. Men plantte ze ver uiteen in rijen of verdeelde ze losjes over het cultuurlandschap, vooral in hooilanden. Hier konden alle vruchtbomen zich ontwikkelen tot volgroeide individuen met grote afgeronde kronen, en aldus vormden zij markante elementen in het landschap.

De esthetische waarde van deze ouderwetse boomgaarden moet niet worden onderschat. Hun spectaculaire bloei in het voorjaar, de lommerrijke omstandigheden die zij in de zomer opriepen, de vruchtenlast die zij in de herfst torsten, het waren allemaal accenten die het landschap zeer aantrekkelijk maakten, en die helaas in het agrarische steppeland van tegenwoordig geheel ontbreken.

Elke boom is een biotoop.

Een ouderwetse boomgaard ziet er niet alleen mooi uit, maar vormt bovendien een buitengewoon rijke en bijna door niets te vervangen leefomgeving. De etage-opbouw van zo'n boomgaard van de wortelhorizon der grassen tot hoog in de toppen van de vruchtbomen, schept dekkings- en vestigingsmogelijkheden voor een verbazende hoeveelheid aan organismen met een reeks van uiteenlopende biotoopeisen. Afgezien van de permanente bewoners vindt men in ouderwetse boomgaarden nog talrijke bezoekers uit naburige biotopen.

Een complete lijst van alle hier voorkomende soorten zou vele tientallen pagina's in beslag nemen. Een kleine greep uit de verscheidenheid moge voldoende zijn om de rijke orkestratie van het leven in een boomgaard te verduidelijken.

Hier leven bijvoorbeeld bijzonder veel vlinders. Men ziet er uiltjes, spanners zoals de Grote wintervlinder, wespvlinders, spinners zoals de Ringelrupsvlinder, nachtpauwogen en kleine pages.

Hier leeft ook de rups van het uiterst zeldzaam geworden Geaderde witje en van de Grote vos, die ook al tot de meest bedreigde soorten van onze inheemse fauna behoort.

Naast vlinders delen ook talrijke keversoorten hier hun woonplaats met elkaar. Op een enkele vruchtbom kunnen junikevers, groene snuitkevers, prachtkevers, lieveheersbeestjes, poppenrovers en diverse soorten boktorren leven.

Grote poppenrover

Klein geaderd witje

Paapje

Grote vos

Ook de andere verwantschapskringen van de eindeloos gevarieerde insectenwereld hebben hun vertegenwoordigers in en rond boomgaarden.

Roofwantsen, zweefvliegen, wespen, galmugjes, spinmotten: deze biotoop onderhoudt de meest verschillende consumentengroepen. Dan hebben we het nog niet gehad over de talrijke soorten spinnen die hier voorkomen, van de roofmijt tot de langpootspin.

Een paradijselijk eiland.

Met het leger van geleedpotigen en hun jeugdstadia is de inventarislijst der soorten echter nog lang niet compleet.

In een extensief gebruikte boomgaard leven vanzelfsprekend ook talrijke vogelsoorten. Zo broeden hier mezen, boomklevers, boomkruipers, roodstaarten en grauwe vliegenvangers. Ze bouwen hun nesten graag in de door rotting uitgeholde takken en stammen. Los tussen de takken hangen de nesten van de vinken, groenlingen, spotvogels, puttertjes en staartmezen. Op de grond, beschut in hoge kruidenruigten, broeden roodborstjes, boompiepers, tjiftjafs, tuinfluiters en paapjes.

Niet alleen vogels, maar uiteraard ook vleermuizen hebben waardering voor de rijkdom aan insecten in de boomgaard, terwijl zevenslapers en hazelmuizen meer tot de afwisselende eters behoren, die in de herfst ook een beetje helpen bij de oogst van vruchten in de ooftuin.

Al van meet of aan hebben oecologen er met nadruk op gewezen, dat de ouderwetse boomgaarden tot de weinige door mensen geschapen biotopen behoren die met enig succes de alarmerende achteruitgang van de soorten kunnen tegengaan. Vergeleken met de intensief geëxploiteerde agrarische steppe vormt een ouderwetse boomgaard met haar hoogstammige vruchtbomen en de extensief gebruikte kruidenondergroei als het ware een paradijselijk eiland. Zulke boomgaarden zijn belangrijke knooppunten in het toch al veelal te wijdmazige netwerk van meer natuurlijke landschapselementen dat nog resteert, en waarin dan ook tegelijk dozijnen dieren en planten te vinden zijn die voorkomen op de Rode Lijst van bedreigde soorten. Zulke in oecologisch opzicht uiterst waardevolle eilanden moeten in het cultuurlandschap dan ook beslist behouden blijven. Dus, als het even kan, laat ons dan een paar appelbomen planten- of beter nog een paar dozijn.